

Riktlinje för individ- och familjeomsorgens arbete med våld i nära relation

Antagen av
omsorgs- och
arbetsmarknadsnämnden:
Ansvarig sektor:
Ikraftträdande:
Giltighetstid:
Revideras:
Diarienummer:

2020-12-09 § 134
Arbete, trygghet och omsorg
2020-12-09
Gäller tills vidare
Efter behov, senast två år efter ikraftträdande
OAN.2020.315

Ansvarig handläggare

Enhetschef mottagningsenheten, Individ- och familjeomsorgen

Innehåll

<u>1</u>	<u>Inledning och syfte</u>	2
<u>2</u>	<u>Definition av våld och andra begrepp</u>	3
<u>3</u>	<u>Riktlinjens målgrupp</u>	4
<u>4</u>	<u>Socialtjänstens uppdrag</u>	5
<u>5</u>	<u>Utredningsskyldighet och insats</u>	6
<u>6</u>	<u>Polisanmälan</u>	7
<u>7</u>	<u>Samverkan</u>	7
<u>8</u>	<u>Kompetens inom socialtjänsten</u>	8
<u>9</u>	<u>Sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagstiftningen</u>	9
<u>10</u>	<u>Dokumentation</u>	9
<u>11</u>	<u>Lex Sarah</u>	9
<u>12</u>	<u>Avvikelse</u>	10
<u>13</u>	<u>Lagstiftning och styrande dokument</u>	10

1 Inledning och syfte

Individ- och familjeomsorgens verksamheter i Ale kommun har inga gällande eller uppdaterade riktlinjer kring arbetet med våld i nära relationer. Sedan 2014 har Socialstyrelsen beslutat om föreskrifter och allmänna råd som ska gälla för socialnämnden i arbetet med våld i nära relationer.

I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9), anges att kommunens ledningssystem ska identifiera, beskriva och fastställa de processer och rutiner i verksamheten som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet. Om kommuner väljer att utarbeta riktlinjer måste de utformas så att de är förenliga med lag, förarbeten och rättspraxis. För att säkerställa en rättssäker handläggning har riktlinjerna därmed tagits fram utifrån gällande lagstiftning och socialstyrelsens rekommendationer.

Den föreslagna riktlinjen ger Individ- och familjeomsorgen stöd och vägledning i arbetet för att uppnå rättssäkerhet och likabehandling gällande arbetet med våld i nära relationer. Riktlinjen bedöms kunna ligga till grund för att varje enskild enhet inom Individ- och familjeomsorgen ska kunna utforma enhets specifika rutiner för sina respektive områden. Denna riktlinje är därför ämnad att vara ett stöd för anställda medarbetare och syftar till att alla arbetar efter en gemensam värdegrund i ärenden där våld i nära relationer förekommer och på så sätt bidra till en ökad samsyn kring våldsrelaterade ärenden.

Syftet med denna riktlinje mot våld i nära relationer är att skapa enhetlighet i synsättet vid handläggning och arbete i ärenden inom området. Riktlinjerna ska vara ett verktyg för medarbetare att på bästa sätt kunna stötta personer i en situation med våld i nära relation. Beslut om insatser ska grundas på en rättssäker och likvärdig utredning och behovsbedömning. I riktlinjerna beskrivs följande centrala utgångspunkter som ska främja människors jämlikhet i levnadsvillkoren: barnperspektiv, samverkan, bemötande och delaktighet.

2 Definition av våld och andra begrepp

”Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från något som den vill” - Meningen med våld, 2001, Isberg, P.

Vad menas med våld?

Våld i nära relationer omfattar alla typer av våld som kan förekomma mellan närstående i både heterosexuella och samkönade relationer samt inom syskonrelationer och andra familje-och släkterelationer. Det som kännetecknar detta våld är att den utsatta och den som utsätter har en nära relation med känslomässiga band till varandra. Detta gör det svårt för den våldsutsatta att göra motstånd och bryta relationen. Våldet är ofta, eller riskerar att bli, upprepat och systematiskt. Till utsattheten hör också olika beroendeförhållanden, t ex om den våldsutsatta och våldsutövaren har barn tillsammans.

Fysiskt våld kan vara knuffar, örfilar, luggningar, sparkar, hålla hårt, stryptag, hindra någon med sin kropp, mm. Våldet kan även bestå i att använda tillhyggen, knivar eller vapen. Allt fysiskt våld är att beteckna som olika grader av misshandel.

Psykiskt våld är när man verbalt eller med kroppsspråk kränker, förödmjucar, trycker ned, nonchalerar, hotar (direkt eller indirekt), agerar ut svartsjuka, utövar kontroll eller inte låter henne/honom träffa vänner eller andra betydelsefulla personer eller gör husdjur illa.

Ekonomiskt våld är när man inte låter sin partner använda sina pengar som den vill, manipulerar eller lurar sin partner i ekonomiska frågor.

Sexuellt våld är när man tvingar sin partner till sexuella handlingar som inte känns okej för partnern.

Materiellt våld är att förstöra ägodelar (egna eller andras), slå sönder saker, smälla hårt i dörrar eller sparka i väggar för att avreagera sig.

Latent våld är mer en känsla och stämning där man betar sig hotfullt och får någon att känna sig skrämmd och rädd. Hoten kan vara dolda, exempelvis genom blickar, kroppsspråk och gester. Det latent våldet påminner den utsatta om tidigare våld eller hotar om nytt våld.

Försummelse är en form av våld som oftast riktas mot personer med sjukdom, funktionsnedsättning och äldre. Det kan vara medveten feldosering av medicin, att lämna individen ensam utan tillsyn, underlåta att individen får adekvat omvårdnad såsom med hygien, mat och dryck, osv.

Definition av närstående

Socialstyrelsens definition av närstående anges i samband med den s k brottsofferparagrafen, 5 kap 11 § SoL socialtjänstlagen.

Socialstyrelsen anger att utgångspunkten för om någon ska betraktas som närstående eller inte, är om det finns eller har funnits en nära och förtroendefull relation mellan den som utövat våldet och den som utsatts för brottet. Exempelvis omfattas makar, sambor och pojk- eller flickvänner, föräldrar, syskon, mor- och farföräldrar, barn och barnbarn eller andra personer som personen har en nära och förtroendefull relation med i definitionen närstående.

Även personal kan ha en förtroendefull och nära relation till en brukare/patient/klient varför även personal kan omfattas av begreppet. Bedömning av vem som kan betraktas som närstående ska göras utifrån familje- och levnadsförhållanden i det enskilda fallet.

3 Riktlinjens målgrupp

Riktlinjernas målgrupp är barn 0-17 år samt vuxna. Riktlinjerna vänder sig till anställda inom socialtjänsten som i sitt arbete möter personer som utsatts för våld, bevittnat/upplevt eller utövat våld mot någon anhörig eller närstående.

Barn ska särskilt beaktas. Barn som bevittnat/upplevt våld eller andra övergrepp i nära relationer ska likställas med och behandlas på samma sätt som barn som blivit utsatta för våld.

Särskilt sårbara grupper

Socialstyrelsen har uppmärksammat följande grupper som särskilt sårbara:

- Funktionsnedsatta personer, t.ex. med somatiska och/eller neuropsykiatriska diagnoser.
- Personer med annan etnisk bakgrund och hedersrelaterad problematik.
- Barn i familjer med beroendeproblematik.
- Personer med missbruksproblematik.

4 Socialtjänstens uppdrag

5 kap. 11 § Socialtjänstlagen

”Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.”

”Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvara för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.”

Socialtjänsten har enligt socialtjänstlagens 5 kap ansvar för att hjälpa brottsoffer och dess närstående, vilket omfattar våldsutsatta kvinnor, män och barn. Kvinnor och barn som utsatts för våld ska särskilt beaktas. Socialtjänsten ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt inkommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd. Utredning får dock inte inledas mot en myndig persons vilja om denne inte befinner sig i en situation som kan föranleda åtgärder enligt LVM eller LVU. Socialtjänstens arbete med våld i nära innefattar även att ge stöd till våldsutövaren.

I 2 a kap 8 § Socialtjänstlagen framgår att en person får ansöka om insatser i en annan kommun än bosättningskommunen om hen på grund av våld eller andra övergrepp önskar och behöver flytta till annan kommun men inte kan göra det utan att de insatser som hen behöver lämnas.

I ärenden som rör våldsutsatta spelar det ingen roll var personen har sin kommundillhörighet. I 2a kap. 9 § Socialtjänstlagen framgår att en ansöka enligt 8 § ska behandlas som den enskilde var bosatt i inflyttningskommunen. Huvudregeln är att vistelsekommunen ska ansvara för det akuta stöd den utsatta behöver, exempelvis skyddat boende och ekonomiskt bistånd. Detta innebär att den utsatta aldrig kan nekas bistånd med motiveringen att behovet kan tillgodoses i annan kommun. Dock är det den kommun där den våldsutsatta är bosatt som har ansvaret för det eventuella långsiktiga stödet.

Barns delaktighet och inflytande

Barn har rätt till information och delaktighet i frågor som rör barnet. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Efter att ha

mottagit barnets berättelse är det viktigt att agera utifrån de rutiner som gäller på respektive enhet/verksamhet.

Akut behov av skydd

Med akut behov avses vad som är nödvändigt att tillgodose omgående, t.ex. ett tillfälligt boende, skyddat boende eller omedelbart behov av ekonomiskt bistånd. Den våldsutsatta behöver själv ansöka om stöd, nämnden kan inte gå in mot den våldsutsattas vilja oavsett om situationen bedöms akut eller inte.

5 Utredningsskyldighet och insats

Utredningsskyldighet av våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld föreligger. Det framgår i 6 kap. 1 § SOSFS 2014:4 att när socialnämnden får kännedom om att,

1. Ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående, eller
2. Ett barn kan ha bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående,

ska nämnden utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp. Nämnden ska vidare bedöma risken för att barnet kommer att utsättas för eller bevittna ytterligare våld.

Insatser till stöd för den som utsatts för våld

Vid bedömning av insatser enligt 4 kap 1 § SoL ska hänsyn tas till dels risknivå, dels stöd- och behandlingsbehov. Syftet med insatsen är att våldet ska upphöra och att den ska bidra till att stärka den våldsutsatta.

Insatser till den som utövat våld

Att erbjuda och ge insatser enligt 4 kap. 1 § SoL till den som utövar våld är en viktig del i det förebyggande arbetet mot våld i nära relationer. Socialtjänsten ansvarar för att ta ett helhetsgrepp och se till att hela familjen får den hjälp och det stöd som respektive person behöver vid våld i nära relationer.

För barn som fyllt 15 år och utövar våld kan brottet få straffrättsliga konsekvenser. Det är därför viktigt att erbjuda våldsutövande barn adekvat stöd och hjälp för att kunna förändra sitt beteende.

6 Polisanmälan

I första hand ligger ansvaret på polisanmälan hos den våldsutsatta. I brottsbalken och offentlighets- och sekretesslagen ges socialnämnden utrymme att frånga sekretessen om nämnden får kännedom om ett brott med straffvärdet är två år eller mer. Vid sådana situationer bör nämnden anmäla brottet. Det åligger även socialnämnden att ta ställning till huruvida en polisanmälan ska upprättas eller inte med hänsyn till våldets omfattning och brottets straffvärde.

Gällande brott mot barn framkommer det i Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:12) om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga att misstanke om brott mot barn enligt 3, 4 och 6 kapitlen brottsbalken bör, om det är till barnets bästa, skyndsamt polisanmälas. Om det är oklart om polisanmälan ska göras, bör polis eller åklagare konsulteras, likaså gäller om brottsutövaren är närstående den brottsutsatta.

7 Samverkan

Intern

Av 3 kap. 3 § SoL följer att socialnämnden har ansvar för att organisera arbetet så att det främjar personalens arbete och användandet av metoder som bygger på den bästa tillgängliga kunskapen.

Ett ärende som handlar om våld i nära relationer kan aktualiseras inom socialtjänstens alla verksamhetsområden, t.ex. inom ekonomiskt bistånd, barn- och familj, äldreomsorg och omsorg om personer med funktionsnedsättning. Socialnämnden ansvarar för att det finns tydliga, skriftliga rutiner för hur intern samverkan inom socialförvaltningen ska ske för att ge stöd och hjälp till våldsutsatta och våldsutövare.

Extern

Våld i nära relationer är ett mångsidigt problem som kan kräva samverkan mellan myndigheter. Insatser från enbart socialtjänsten räcker oftast inte, utan flera aktörer, som t.ex. polis och hälso- och sjukvård kan behöva engageras i arbetet mot våld i nära relationer. Samverkan behöver vara strukturerad för att fungera både på övergripande nivå och i enskilda ärenden. Socialtjänsten har det övergripande ansvaret för att samverkan fungerar. Socialtjänsten, polisen och hälso- och sjukvården i egenskap av myndighetsutövare bör utgöra kärnan i samverkansarbetet.

Att flera myndigheter samverkar i samrådsgrupper eller på annat sätt påverkar inte den sekretess som råder mellan myndigheter och mellan självständiga verksamhetsgrenar inom en och samma myndighet.

8 Kompetens inom socialtjänsten

Enligt 3 kap. 3 § SoL har all personal inom socialtjänsten ett ansvar för att arbeta mot våld i nära relationer. Socialtjänstens organisation ska säkerställa att barn som utsätts för våld i nära relationer uppmärksammas inom hela socialtjänsten och får den hjälp och det stöd som de behöver. Det är angeläget att kompetens finns i hela organisationen, inte bara hos någon enstaka person eller funktion, samt att strukturer och funktioner är hållbara över tid.

All personal som i sitt arbete möter barn bör ha teoretiska kunskaper inom området våld eller andra övergrepp av eller mot närstående samt förmågan att praktiskt tillämpa dessa kunskaper.

I särskilt komplicerade ärenden, t.ex. hedersrelaterat förtryck och våld, eller barn med funktionsnedsättning, kan det behövas fördjupad kompetens hos dem som ska arbeta med ärendet.

9 Sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagstiftningen

All personal som arbetar inom socialtjänsten har tystnadsplikt.

26 kap 1§, OSL - Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.

I 12 kap. 3 § OSL finns en särskild bestämmelse om sekretess i förhållande till vårdnadshavare som gäller oavsett barnets ålder. Enligt denna bestämmelse gäller sekretess även i förhållande till vårdnadshavaren om det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren. Med ”betydande men” avses exempelvis att barnet kan skadas allvarligt psykiskt, fysiskt eller på annat sätt om uppgiften lämnas ut. Sekretessregeln tar sikte på de mest angelägna fallen, där det kan finnas behov av att skydda barnet mot vårdnadshavaren.

10 Dokumentation

Anställda inom socialförvaltningen har skyldighet att dokumentera handläggning av ärenden och utförande av insatser.

Dokumentationen kan komma att bli bevis i en eventuell rättegång.

11 Lex Sarah

Om det inom socialtjänstens verksamhet uppstår allvarliga missförhållanden eller risk för missförhållanden kan det bli aktuellt att göra en anmälan till IVO, Inspektionen för vård och omsorg. Anmälan till IVO föregås av en Lex Sarah rapport som sänds till socialt ansvarig samordnare i Ale kommun, SAS, för hantering och bedömning om missförhållandet är av den art att en anmälan ska lämnas vidare till IVO.

12 Avvikelse

Om personal uppmärksammar brister så som en icke förväntad händelse i verksamheten som medfört eller kunnat medföra risk eller skada för klienten, brister i samverkan eller en avvikande händelse som inträffar och inte överensstämmer med verksamhetens normala rutiner ska en avvikelse göras av den som uppmärksammar avvikelsen. Avvikelsen görs i Treserva enligt sektorövergripande antagen rutin "Avvikelsehanteringsrutin sektor ATO", verksamhetshandboken.

13 Lagstiftning och styrande dokument

Socialtjänstlagen 2001:453

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer.

(SOSFS 2014:4)

Socialstyrelsens Handbok "Våld"

Vägledande dokument från Socialstyrelsen

FN:s Barnkonvention